

У стратегічному вимірі гендерно чутливе лідерство підвищує результативність сектору безпеки і оборони, забезпечуючи більш ефективне використання людського капіталу.

Інтеграція гендерного компонента у військову освіту та систему професійної підготовки виступає ключовим механізмом формування гендерної компетентності військових лідерів. Вона передбачає розвиток знань, умінь і навичок щодо впровадження принципів рівності, подолання дискримінаційних практик та формування інклюзивного управлінського середовища.

Попри наявність нормативної бази та позитивну динаміку змін, процес впровадження гендерно чутливого лідерства супроводжується низкою системних проблем. До них належать:

- інерційність організаційної культури та збереження гендерних стереотипів;
- недостатній рівень підготовки командирів;
- формальний характер окремих заходів;
- обмеженість ресурсного забезпечення.

Подолання зазначених проблем можливе за умови реалізації комплексної стратегії, що включає:

- розвиток освітніх програм і тренінгів;
- посилення інституційного контролю;
- інтеграцію гендерного підходу в межах ієрархічної структури управління;
- формування культури нульової толерантності до дискримінації.

Гендерно чутливе лідерство є невід’ємною складовою сучасної моделі військового управління, що відповідає міжнародним стандартам та стратегічним цілям розвитку сектору безпеки і оборони України. Воно забезпечує підвищення ефективності функціонування військових підрозділів шляхом оптимізації використання людського потенціалу, зміцнення організаційної згуртованості та формування безпечного службового середовища.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2030 року та плану заходів з його виконання: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2026 р. № 214-р. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/214-2026-%D1%80> (дата звернення: 15.04.2026).
2. Гендерна рівність. URL: <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist> (дата звернення: 15.04.2026).
3. Путівник гендерної інтеграції у Збройних Силах України : посібник / упоряд. В. Арнаутова, В. Лукічов, Т. Нікітюк. – [2-ге вид.]. – Київ : ОБСС, 2020. – 228 с.
4. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року: перспективи втілення. URL: <https://jurfem.com.ua/stratehiya-hendernoyi-rivnosti-v-osviti-2030/>(дата звернення: 16.04.2026)/

Ларькова Ю.С.

студентка бакалаврської програми з соціології,
Національний університет “Києво-Могилянська академія”

Марценюк Т.О.

кандидатка соціологічних наук, доцентка
кафедри соціології, Національний університет
“Києво-Могилянська академія”

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СЕРЕД ВІЙСЬКОВИХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Дослідження суїцидальної поведінки стикається з низкою методологічних, етичних і практичних труднощів, які ускладнюють отримання репрезентативних і достовірних даних. Через сенситивність та замовчування цієї теми виникають складнощі у фіксуванні внутрішніх форм суїцидальної поведінки (думок і намірів), натомість зовнішні форми (спроби і завершені суїциди) залишаються доступними для аналізу за умови ведення відповідного обліку. Статистичні дані щодо суїцидів серед військових та ветеранів класифіковано Міністерством оборони України як службову таємницю, що кидає виклик фаховому аналізу цього явища.

Збільшення чисельності жінок у Силах оборони України ще більше порушує питання вивчення психологічного стану в умовах бойових дій та впливу армії як традиційно “чоловічого” середовища, де переважають маскуліні цінності. Ініціативи з профілактики суїцидальних форм поведінки військових часто мають гендерно нейтральний підхід, пропонуючи радше загальні рекомендації. Тоді як важливим аспектом, особливо стосовно протидії і боротьби з цим явищем, є розуміння гендерних відмінностей суїцидів. Наукова проблема статті стосується того, що аналіз гендерних відмінностей дозволить визначити механізми формування та розробити індивідуалізовані підходи для профілактики суїцидальної поведінки серед військовослужбовиць та військовослужбовців. Замовчування та ігнорування цієї теми в публічному просторі загрожують формуванню соціальної байдужості та відсутності реакції з боку держави і суспільства до суїцидів у часи війни та повоєнного відновлення України.

У праці основоположника соціологічного підходу в дослідженні явища самогубства Еміля Дюркгайма «Самогубство: соціологічне дослідження» (1897) зазначено, що самогубство пов'язане не лише з особистісними характеристиками людини, але й з соціальними причинами: порушенням соціальних зв'язків та функціонуванням взаємовідносин у релігійних, сімейних, політичних та інших групах [2]. Класик суїцидології запропонував таке визначення: «самогубством називається кожний випадок смерті, який безпосередньо або опосередковано є наслідком позитивного або негативного вчинку, скоєного самим потерпілим, якщо цей останній знав про очікувані результати» [2, с. 9]. Поняття суїцидальної поведінки, на відміну від самогубства, ширше і пов'язане з самогубством, включаючи підготовчі дії, спроби самогубства і смерть. Отже, суїцидальна поведінка охоплює три ключові етапи: намір, спроба і завершений суїцид [1, с. 107].

Задля детального вивчення гендерних відмінностей суїцидальної поведінки серед військових загалом і російсько-української війни (з 2014 року) зокрема було здійснено (1) огляд результатів міжнародних і українських досліджень про суїцидальну поведінку, зокрема її прояв серед військових та її гендерні особливості; (2) проведено напівструктуровані експертні інтерв'ю (N=8; географія – Київ, Полтава, Львів, Харків, Луцьк; польовий етап тривав з 25 березня по 8 квітня 2025 року) з тими, хто в Україні надають психологічну допомогу військовим з суїцидальною поведінкою [3].

Згідно з Дюркгаймом, «схильність військових до самогубства значно вища від такої ж схильності цивільного населення того ж віку» [2, с. 270]. Сучасна статистика це підтверджує. У США рівень самогубств у 1,5 раза вищий серед ветеранів і у 2,1 раза вищий серед ветеранок, ніж серед населення загалом [7, р. 223]. Основні причини самогубств у військовому середовищі полягають у труднощах адаптації до суворих умов військової служби та постійному впливу надмірного стресу [6, р. 92].

Відповідно до результатів досліджень Дюркгайма, для офіцерів та унтерофіцерів показник самогубств перевищував показники рядових солдатів [2, с. 277]. В усіх військових формуваннях найвищим коефіцієнтом загострення визначалися елітні підрозділи [2, с. 283], які характеризувалися винятково високим ступенем військової дисципліни. Самогубства також частіше траплялися у бойових підрозділах на передовій. Результати досліджень

показали, що солдати, які покінчили життя самогубством, демонстрували вищі адаптаційні можливості та високу мотивацію до служби в армії, порівняно з військовими, які не мали суїцидальних спроб в анамнезі [8, р. 5]. Про цю закономірність писав Дюркгайм: «Найбільш схильні до суїциду ті військові, які відчувають покликання до військової кар’єри, найбільш відповідають вимогам військового фаху і найдужче убезпечені проти нудьги й прикрощів армійського життя» [2, с. 278].

У результаті як огляду інших досліджень [2; 4–8], так і власного емпіричного дослідження [3] виокремлено і представлено у *Таблиці 1* такі гендерні відмінності суїцидальної поведінки серед військових.

Таблиця 1. Гендерні відмінності суїцидальної поведінки серед військових

Аспекти	Військовослужбовці	Військовослужбовці
Суїцидальні думки	Можуть приховуватись через соціальну стигму та переважання маскулітних норм в армійському середовищі.	Бракує даних, що зумовлено меншою чисельністю жінок в армії, нижчим рівнем завершених суїцидів серед них та методологічними складнощами у виявленні та документуванні суїцидальних думок в умовах військової служби.
Методи вчинення самогубства	Використовують найбільш летальні методи (вогнепальна зброя)	Використовують менш летальні методи (передозування медикаментами, отруєння).
Завершені суїциди	Значно вищий рівень завершених суїцидів через доступ до зброї та високу летальність методів.	Нижчий рівень завершених суїцидів через менш летальні методи.
Соціальні чинники	Вплив армійського середовища та культури гегемонної маскулітності, які забороняють прояви слабкості, стигматизує звернення за допомогою.	Маргіналізація в армії як традиційному “чоловічому” середовищі, ризик ізоляції та дискримінації, сексуальні домагання і сексуальне насильство.
Фактори ризику	Досвід бойових дій, військова сексуальна травма, адаптація до змін, соціальна ізоляція, труднощі у поверненні до цивільного життя, ризику, пов’язані з психічними розладами, такими як ПТСР.	

Чинниками гендерних особливостей суїцидальної поведінки серед військових виокремлено гендерні ролі та соціальні очікування, які підвищують ризики як для жінок, так і для чоловіків. Стигматизація питань психологічного здоров’я, прояву емоційності для чоловіків, неспроможність відповідати ідеалам маскулітності, а також більша частка незавершених суїцидів серед жінок призводять до більш поширеного використання летальних, насильницьких методів самогубства серед чоловіків. У той час як серед жінок більш поширені самопошкоджуюча поведінка та спроби суїциду, що пояснюється використанням менш летальних методів та «криком про допомогу», ніж наміром смерті.

В умовах довготривалої російсько-української війни в Україні (з 2014 року) проблема суїцидальної поведінки серед військових потребує особливої уваги, зокрема урахування її

гендерних особливостей: умов служби (доступність зручної амуніції, засобів гігієни, зброї та спорядження), стигматизації звернення за допомогою, доступу до летальних засобів, таких як вогнепальна зброя, досвіду сексуальної травми (зокрема, у результаті сексуальних домагань), обмеженого доступу до психологічної допомоги та ін.

Список використаних джерел:

1. Громико О., Семенова Д. Проблема суїциду і суїцидальної поведінки в армійському середовищі. *"Вісник НУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2016. 4 (31). С. 104–112.
2. Дюркгайм Е. *Самогубство : соціологічне дослідження* (пер. з фр. Л. Кононович). К.: Основи, 1998. 519 с.
3. Ларькова Ю., Марценюк Т. Гендерні особливості суїцидальної поведінки серед військових російсько-української війни. *Український соціум*, 2025, 2(93). С. 83-101. <https://doi.org/10.15407/socium2025.02.083>
4. Braswell H., Kushner H. I. Suicide, Social Integration, and Masculinity in the US Military. *Social Science & Medicine.* 2012. Vol. 47 (4). P. 530-536. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.07.031>
5. Древіцька О., Буцька Л., Сиропятов О., Калантай І., Горшков О., Самойленко А. Аналіз даних про завершені суїциди у військовослужбовців і рекомендації щодо їх профілактики. *Терапевтика.* 2022. № 3 (1). С. 48–53. <https://doi.org/10.31793/2709-7404.2022.3-1.48>
6. Mykhalchuk N., Pelekh Y., Kharchenko Y., Ivashkevych E., Zukow W., Ivashkevych E., Yatsjuryk A. Suicidal behavior as a result of maladjustment of servicemen to the conditions of military service in Ukraine. *European Journal of Clinical and Experimental Medicine.* 2023. Vol. 21 (1). P. 90–107. <https://doi.org/10.15584/ejcem.2023.1.12>
7. Ruiz F., Burgo-Black L., Hunt S.C., Miller M., Spelman J.F. A practical review of suicide among veterans: Preventive and proactive measures for health care institutions and providers. *Public Health Reports.* 2022. Vol. 138 (2). P. 223-231. <https://doi.org/10.1177/00333549221085240>
8. Shelef L., Laur L., Fruchter E. Characteristics of the suicidal soldier in the Israeli Defense Force – A review of literature. *Disaster and Military Medicine.* 2015. Vol. 1 (10). P. 1–6. <https://doi.org/doi:10.1186/2054-314X-1-10>

Луковський І.А.

викладач кафедри загальновійськових дисциплін,
Національна академія державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
майор

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСОБОВОГО СКЛАДУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИКИ

Сучасні умови служби в секторі безпеки та оборони України створюють значне психоемоційне навантаження на особовий склад. Постійна загроза життю, виконання інтенсивних службово-бойових завдань, психологічний тиск під час взаємодії з цивільним населенням, а також необхідність адаптації до сучасних методів ведення бойових операцій формують високий ризик розвитку стресових станів, емоційного вигорання та посттравматичних реакцій. Психологічна підтримка військовослужбовців у таких умовах є критично важливою складовою бойової готовності, працездатності та морального стану підрозділів. Вона охоплює превентивні заходи для попередження психоемоційного